

РЕЦЕНЗИЯ

за

дисертацията на **Светослав Георгиев Цеков**

на тема

„Трулски (Пето-Шести) Вселенски събор (691-2) (историко-каноническо изследване)”

за присъждане на образователната и научна степен “доктор” по научната специалност „Теология“ в професионално направление 2.4. „Религия и теология“ (Обща история на Църквата) от научно жури на СУ „Св. Климент Охридски“

Настоящата рецензия е изготвена въз основа на Решение от първото заседание на научното жури (Протокол № 1/13.12.2022 г.), в което бях определен за рецензент по предложената дисертация.

1. Данни за докторанта

Светослав Георгиев Цеков е роден на 2 март 1993 г. в гр. София. В периода 2006-2011 г. учи и успешно завършва Софийската духовна семинария „Св. Иоан Рилски“. След това следва Право в Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“. Завършва през 2018 г. със степен магистър по право. От началото на следващата година отново се връща към богословието като печели конкурс за докторант в професионално направление 2.4. Религия и теология (Обща история на Църквата).

Още от времето на следването си работи като адвокатски сътрудник, а след дипломирането като юрист консулт, младши адвокат и адвокат на свободна практика. Освен това Светослав е активен църковник и отличен псалт. В периода на докторантурата имам добри впечатления от неговата работа, както и от доброто сътрудничество с неговия научния ръководител проф. д-р Александър Омарчевски.

2. Данни за процедурата

Светослав Георгиев Цеков е зачислен за редовен докторант със заповед на Ректора на СУ РД 20-52/07.01.2019 г. в професионално направление 2.4. Религия и теология

(Обща история на Църквата). След изпълнението на индивидуалния план и изтичане на срока на докторантурата е отчислен е с право на защита, със заповед на Ректора на СУ (РД 20-547/01.03.2022 г.). Предварителното обсъждане на труда в катедра „Историческо богословие“ бе проведено на 10.11.2022 г. На това разширено катедрено заседание (Протокол № 3/10.11.2022 г.) първичното звено констатира спазване на законовите изисквания по процедурата и готовност на дисертационния текст за защита. След проведената дискусия и направени бележки по текста, които докторантът прие да поправи, дисертацията беше подкрепена с единодушие от членовете на катедрата. Решението на катедрата бе потвърдено от ФС на БогФ на 17.11.2022 г. (Протокол № 3). Със заповед на Ректора на СУ № РД 38-627/29.11.2022 г. бе определен съставът на научното жури и срокът за защитата – до 24. 03. 2023 г.

На първото си заседание журито (Протокол № 1/13.12.2022 г.) потвърди, че процедурата е организирана в пълно съгласие с изискванията на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности на СУ „Св. Климент Охридски“. След проведените разисквания, за Председател бе избран доц. д-р Павел Павлов. За рецензенти бяха определени свещ. доц. д-р Людмил Малев и доц. д-р Павел Павлов, а изготвяне на писмени становища бе възложено на проф. дин Вера Бонева, доц. д-р Иво Янев и доц. д-р Павлин Събев. Срокът за предаване на рецензии и становища бе определен до 27.02.2023 г., а дата за публична защита на дисертационния труд – 17.03.2023 г. Всички срокове по процедурата са спазени.

3. Данни за дисертацията

Представеното за рецензиране изследване „*Трулски (Пето-Шести) Вселенски събор (691-2) (историко-каноническо изследване)*“ съдържа общо 278 стандартни печатни страници. То се състои от следните обособени части: Предговор, Увод, Три глави (с множество точки и подточки), Заключение, Декларация за авторство, Библиография и Приложения (7 на брой). Приемам предложения план на дисертационното съчинение. Работата е написана на добър български език.

Темата

С избора на тази тема в българската църковно-историческа наука се запълва една празнина. Освен това темата е специално подбрана и с оглед на юридическото образование, и професия на докторанта.

В обширния **Предговор** (с. 3-6) авторът заявява своите мотиви за избора на темата на дисертационното съчинение.

В **Увода** са изложени обекта, предмета, целите, задачите, структурата на изследването, както и неговата актуалност. Заявената цел на настоящия труд е: „да помогне на читателя правилно да възприеме идеите, залегнали в Трулските канони, като му съдейства да си обясни съществуващите днес практики в християнството въобще и поконкретно в БПЦ-БП“. Задачите, които си поставя трудът, са няколко: „изследването на историческите и политическите обстоятелства и процеси, довели до свикването на Трулския (Пето-шестия) вселенски събор и неговото провеждане; разглеждането на приетите на събора правила и представянето им в различни групи, използвайки различни класификационни критерии, което да помогне за тяхното систематизиране; да докаже времето на провеждането на Трулския събор, участниците в него, мястото на провеждането, статута на събора“.

Първата глава, озаглавена „ИСТОРИЧЕСКА ОБСТАНОВКА И ПОЛИТИЧЕСКО ПОЛОЖЕНИЕ НА ВИЗАНТИЯ И ЦЪРКВАТА ДО СРЕДАТА НА СЕДМИ ВЕК“ (с. 22-92) представлява въведително изследване в проблематиката, като разглежда историческата обстановка и политическото положение на Източната Римска империя и Църквата до средата на седми век. Тази глава е обособена в отделни точки. В първата точка се разглежда съвсем бегло и изключително лаконично основаването на Византия и разделянето на Източна и Западна римска империя. Втората точка разглежда накратко Четвъртия вселенски събор и Акакиевата схизма, доколкото можем да посочим, че оттук започват някои от историческите процеси, довели по необходимост до свикването и провеждането на Трулския (Пето-шестия) Вселенски събор. Третата точка е посветена на император Юстиниан I Велики и Петия Вселенски събор. Четвъртата точка отделя внимание на времето след император Юстиниан I Велики, като се стареа да задълбочи изследването в различните процеси в Църква и държава, които протичат непосредствено преди свикването на Шестия и Пето-шестия Вселенски събор. Тази точка е структурирана в няколко подточки: първата се занимава с непосредствените приемници на Юстиниан, втората е посветена на император Ираклий и неговите реформи в империята, третата е посветена на новопоявилата се ерес – монотелитството, четвъртата засяга император Константин IV и проведеният по негово време Шести вселенски събор. Първата глава завършва с кратко заключение, в което се описват изводите от разгледаните въпроси.

Втората глава, озаглавена „ИСТОРИЧЕСКИ ОБЗОР НА ТРУЛСКИЯ (ПЕТО-ШЕСТИЯ) ВСЕЛЕНСКИ СЪБОР“ (с. 93-163) отделя специално внимание на историческото изследване на Трулския (Пето-шестия) вселенски събор. Тя започва с

част, посветена изцяло на император Юстиниан II, като се стреми да изясни неговия произход, характер, нагласи и управление. Втората част на тази глава е посветена конкретно на Трулския събор и е раздробена на девет точки, всяка от които разглежда конкретен въпрос. Първата е посветена на причините, довели до свикването на Пето-шестия събор. Втората изяснява мястото на провеждане на събора; третата – времето на провеждането му; четвъртата – участниците в заседанията на събора; петата изяснява статуса на събора; шестата обръща специално внимание на приветственото слово, с което отците се обърнали към император Юстиниан II с молба да утвърди изработените правила; седмата е посветена на отношението на папския Рим към приетите от събора правила; осмата точка е посветена на въпросите за признаването и утвърждаването на правилата, приети от Трулския събор и последната – девета точка – засяга въпроса за отношението между Рим и Константинопол на основата на приетите правила. Втората глава завършва със заключение, в което се излагат накратко изводите от разгледаните въпроси.

Третата глава, озаглавена „КАНОНИЧЕСКИ ОБЗОР НА ПРАВИЛАТА ОТ ТРУЛСКИЯ (ПЕТО-ШЕСТИЯ) ВСЕЛЕНСКИ СЪБОР“ (с. 164-252) се занимава конкретно с каноните на Трулския събор. Тя съдържа различни точки, като първата от тях се занимава с обяснение на разликата между догмати и канони. Втората точка се спира конкретно на каноническата дейност на Трулския събор и на видовете правила. Тази точка се състои от подточки, в които е направен опит да се предложи класификация и систематизация на различните канони. Първата подточка ни дава обща информация за каноните на Трулския събор; втората класифицира правилата на събора според техния адресат, като в отделни изложения са посочени правилата за клириците, правилата за миряните и накрая правилата за всички членове на Църквата. Третата подточка прави класификация на правилата според техния предмет, а четвъртата подточка посочва кои от каноните са загубили значението и приложението си днес. И тази глава завършва със заключение, в което се правят изводи от разгледаните въпроси.

Изследването завършва с общо **Заключение** (с. 253-259), в което се правят основните изводи от изследваната проблематика, обобщават се постигнатите резултати и се дава отговор на поставените задачи и цел, именно да се изследва Трулският събор от църковно-историческа и църковно-каноническа гледна точка.

Библиографията (с. 261-270) включва общо 179 заглавия (извори и изследвания, на кирилица и латиница, книжни и електронни издания).

Приложенията (с. 271-278) смятам за подходящи и уместни (особено таблиците – прил. 6 и 7), но картите при публикуване на текста трябва да бъдат поправени.

Авторефератът (25 с.) отразява съдържанието на дисертационния труд, но в увода му е направена една погрешна интерпретация за стойността на човека и неговия живот „тогава и сега“ – в християнската традиция тя не се променя и подобна констатация звучи неуместно за богословско съчинение.

В представената за защита дисертация не е констатирано плагиатство.

По темата на дисертацията дисертантът представя и **четири** научни публикации.

По настоящата процедура нямам съвместни публикации с колегата.

4. Достойнства и приноси на дисертационния труд

Заглавието на дисертационното съчинение е ясно и точно формулирано. Работата е написана на добър български език. Текстът е ясен, има логическа последователност и е с добър академичен стил. Хронологичните рамки са правилно и ясно очертани. Съчинението е изпълнено в традициите на българската църковно-историческа методология. Втората и третата глава имат своите академични достойнства и приноси. За българското богословие е необходимо такова изследване, друг е въпросът дали то отговаря на високите предварителни очаквания.

Приемам 4 от формулираните от докторанта 5 основни приноса (без 2-рия). Особено приносно и приложимо приемам решението на трета глава, където трулските правила са класифицирани както по адресат, така и по предмет. Освен това са потърсени и посочени евентуално правила, които са загубили своята приложимост.

5. Препоръки

Като цяло работата ми харесва – темата е добре подбрана, текстът е грамотно написан, но сякаш липсва вдъхновение и усет. Като основна литература са посочени банални общи курсове по история на Църквата.

Твърде обемната обзорна първа глава (22-92 с.) която има характеристиката на въведение в проблематиката няма особен принос и би могло да бъде сведено до значително по-малко страници. Тя нарушава сякаш преднамерено търсения баланс между „историческо“ и „каноническо“. Обемът би могъл да носи позитив само ако е изпълнен с подобаващо съдържание, да не говорим, че тук обемът безпричинно е надвишен. В работата има много излишни обобщения.

Докторантът се е постарал да се съобрази с препоръките, направени на катедреното обсъждане, но те бяха толкова много, че не е успял да се съобрази с всички. С минимални усилия тези грешки биха могли да се отстранят. При подготвянето за издаване на настоящето съчинение бих препоръчал на колегата да прецизира много моменти в своята работа.

Имам препоръка и по отношение на Библиографията – изворите не са отделени от използваната литература, която пък не е описана изрядно (част от имената на автори не са в инверсия, напр. б. А. Джурова...). Някои от посочените литературни източници в Библиографията липсват в текста. При избрания подход на обширен исторически разказ оглушително липсват в работата съчиненията на проф. Георги Бакалов.

Авторът много умело и настоятелно защитава достойнството на този събор като Вселенски, друг е въпросът, че не ползва автори и достъпни източници, който утвърждават именно авторитета на вселенските събори по принцип (Цанков, Флоровски и др.).

Посочените в автореферата страници – 281, не отговарят на реалните 278.

6. Заключение

Въпреки посочените бележки и препоръки, представеният дисертационен труд е добре документирано и професионално изпълнено изследване, което внася свой принос в българското богословие. Работата отговаря на изискванията за дисертация за присъждане на научната и образователна степен „доктор“ по научната специалност „Теология“ в професионално направление 2.4. „Религия и теология“ (Обща история на Църквата). Всичко това ми дава основание убедено да подкрепя дисертацията и да гласувам в полза на труда на Светослав Георгиев Цеков.

26.02.2022 г., Неделя Сиропустна

Гр. София

Доц. д-р Павел Павлов